

Nieuw perspectief was nodig om Waddendiscussie vlot te trekken

Is het terecht dat D66 'door de bocht is gegaan' met betrekking tot de winning van het Waddengas? Dat is de prangende vraag die de redactie van *Idee* voorlegde. De vraag kan kort of lang beantwoord worden. Kort: "Ja, volkomen terecht. Winning van gas in de Waddenzee kan zonder natuurschade plaatsvinden, de opbrengsten van aardgas zijn deels te gebruiken om natuurherstel en -ontwikkeling een impuls te geven die ongekend is". Lang kan ook. Dan kan dieper worden ingegaan op de ecologie van de Waddenzee, op het symbool gaswinning, op de impasse in de discussie, en de beweging die nu is gecreëerd.

DOOR JAN PAUL VAN SOEST

Het rapport van de Adviesgroep Waddenzeebeleid, ook wel Commissie-Meijer genaamd, heeft al de nodige invloed gehad. Voorafgaand aan het werk van deze commissie was het Instituut voor Milieu- en Systeemanalyse (IMSA) van Wouter van Dieren al een tijd doende het debat vlot te trekken door eindeloze gesprekken met stakeholders en het systematiseren van de zondvloed aan kennis over de waddenecologie. De Adviesgroep kon zodoende beginnen met zaaien in een akker die al intensief was geplouwd.

Handen af?

Dat was ook nodig, want de discussie zat voordien muurvast. Natuur- en milieuorganisaties droegen het beeld uit dat gaswinning ongeveer het allerergste was dat de natuur in de Waddenzee zou kunnen overkomen, en de politiek - PvdA en D66 voorop - had de zaak op slot gedaan. De Waddenzee werd geleidelijk bevorderd van binnenwater dat maar beter kon worden ingepolderd (daarvoor werden nog maar enkele decennia geleden plannen gemaakt) tot symbool bij uitstek van ongerepte natuur, waar niemand meer met de handen aan zou mogen komen. 'Handen af van de Waddenzee' werd de slagzin die weerklank vond tot in de verste uithoeken van het land.

De slagzin sprak en spreekt overigens minder aan bij de bewoners van het Waddengebied zelf, die al jaren constateren dat er een stevige kloof is gegroeid tussen de stoutmoedige uitspraak 'handen af' en de werkelijkheid. De hand van de mens is overal in het Waddengebied en de Waddenzee te vinden, in de vorm van baggerwerkzaamheden voor vaargeulen, schelpdiervisserij, toerisme, wadpieren steken, zoutwinning, gaswinning (al sinds de start van de winning van het Slochterenveld strekt de bodemdalingsschotel tot onder de Waddenzee maar geen sterveling die daarover debatteert), en nog zo wat activiteiten. Hoezo handen af? De werkelijkheid van de hand aan de ploeg, de gaskraan en de kokkelkor is de laatste jaren steeds meer af gaan wijken van het droombeeld van 'handen af van de Waddenzee'.

Die kloof tussen werkelijkheid en slogan bleek duidelijk bij de start van de Adviesgroep Waddenzeebeleid, bij het doornemen van een grote stapel wetenschappelijke kennis en gesprekken met vele experts en betrokkenen. De Waddenzee was een symbool geworden, en de discussie erover was losgeraakt van de werkelijkheid en de wetenschap. We troffen nogal wat gefrustreerde wetenschappers aan die hun kennis en inzichten niet kwijt hadden gekund in de besluitvorming.

Politieke uitspraak

Toen in 1999 het kabinet in reactie op de integrale studie bodemdaling Waddenzee (IBW) besloot dat gaswinning niet kon omdat de onzekerheden nog niet in voldoende mate zouden zijn weggenomen, was dat een politieke, geen wetenschappelijke uitspraak. Achterbannen roerden zich immers krachtig en de kabinetsploeg, Jan Pronk als minister van Milieu voorop, durfde geen leiderschap te nemen en de kennis te laten prevaleren boven de sentimenten.

Ook in 1999 was de wetenschappelijke kennis voldoende voor de conclusie dat gaswinning in de Waddenzee zonder relevante schade aan de natuur mogelijk is. Er lag een uitvoerig en gedegen bodemdalingsstudie, waarop zes van de zeven door het kabinet geraadpleegde experts positief commentaar gaven. Een van de zeven gaf aan onzekerheden te zien, die echter betrekking hadden op een ander punt dan gaswinning, namelijk zandsuppletie bij de Waddeneilanden. Door gaswinning wordt die maar marginaal verhoogd. Niettemin werd dit punt, en vooral de term 'onzekerheden', direct door de politiek aangegrepen om te betogen dat gaswinning op de lange baan moest.

De werking van de Waddenzee is al begin vorige eeuw uitgebreid beschreven, toen de Nederlandse natuurkundige en Nobelprijswinnaar Hendrik Lorentz uitrekende hoe de Waddenzee zich zou gaan gedragen na de aanleg van de Afsluitdijk. Wat Lorentz berekende kwam uit: het waddensysteem gedroeg zich exact volgens zijn modellen.

Het Lauwersmeer werd afgesloten, en de Wadden deden precies wat de berekeningen voorspelden: er kwam voldoende zand naar toe. De zeespiegel is de afgelopen eeuw met zo'n 20 cm gestegen en de Waddenzee beent dat keurig bij door zandaanvoer en sedimentatie. Er wordt gas gewonnen uit het Groningerveld, dat uitloopt onder de Waddenzee, en de bodemdaling wordt goedgemaakt door sedimentatie, helemaal volgens de boekjes. De kwetsbare pionierzone ter plaatse van het Groningerveld is nu zelfs het beste opslibgebied langs de Groninger kust. Er vindt gaswinning in de Waddenzee plaats op de lokaties Zuidwal en Ameland,

en jawel hoor, het systeem gedraagt zich steeds weer zoals voorspeld. Recent hebben de relevante kennisinstituten onder leiding van RIKZ alle kennis en inzichten nog eens op een rijtje gezet en geëvalueerd. De conclusie is niet verrassend: de onderzoekers verwachten geen significante effecten (op bodem en natuur) van gaswinning in de Waddenzee.

Voorzorgsbeginsel

Toch bleef het beeld dat gaswinning ongeveer het ergste was dat men de waddenecolo-
 gie kon aandoen. Intussen konden andere activiteiten dan gaswinning hun gang gaan, die zich in de afgelopen 10, 20 jaar tot serieuze bedreigingen hebben ontwikkeld. Dat geldt vooral de schelpdierwinning, waarbij de laatste tijd de discussie zich heeft toegespitst op de kokkelvisserij. Vergeet echter niet dat ook mosselvisserij schade

met zich mee heeft gebracht en volgens de experts nog steeds met zich meebrengt. Een 'Delphi-achtige' discussie met zo'n 25 waddenkundigen begin dit jaar, leerde dat er een redelijk grote mate van overeenstemming bestaat over de rangorde in schadelijkheid van verschillende activiteiten. Schelpdiervisserij staat daarin bovenaan. Gaswinning heeft in de ogen van deze experts

marginale effecten. Toch ging alle aandacht steeds daarnaar uit, onder het motto 'handen af' en verdedigd met een beroep op het voorzorgsbeginsel "bij twijfel niet doen". Maar dat beginsel werd voor verschillende activiteiten wel heel anders toegepast. Zoals een promovendus ooit stelde: "bij twijfel niet gas winnen, maar wel schelpdieren vissen". Op tal van activiteiten die door wetenschappers als veel risicovoller dan gaswinning worden getaxeerd, zoals een olierampl of andere calamiteiten, wordt geen beleid gevoerd, maar voor gaswinning golden maatstaven die niet voor andere activiteiten worden aangelegd.

In plaats van de algemene kreet 'voorzorgsbeginsel' te hanteren die ogenschijnlijk willekeurig kan worden geïnterpreteerd - al naar gelang de spreker, de politieke partij en de activiteit in kwestie - heeft de

De discussie was losgeraakt van de werkelijkheid en de wetenschap

Adviesgroep Waddenzeebeleid het idee van voorzorgsbeginsel concreet handen en voeten gegeven. Het principe is werkbaar gemaakt in de vorm van het concept van natuurgrenzen. Als een activiteit daarbinnen blijft is er geen significante natuurschade. Op basis van de best beschikbare kennis kunnen natuurgrenzen worden bepaald, waarbij tevoren duidelijk is dat als deze niet worden overschreden, geen schade zal optreden. In plaats van steeds nieuwe analyses te beoordelen aan de hand van persoonlijke en in de tijd verschuivende interpretaties van voorzorg en aanvaardbare onzekerheden, dwingt het idee van natuurgrenzen tot helderheid vooraf. De wetenschap leert welke effecten door verschillende activiteiten worden opgeroepen, in wisselwerking tussen wetenschap en politiek kan worden vastgesteld bij welk effectniveau sprake is van schade, de politiek kan vervolgens vaststellen welk effect nog toelaatbaar is zodat schade is uitgesloten. Als extra veiligheidsklep wil de Adviesgroep Waddenzeebeleid ook nog eens de activiteiten uitvoeren aan de hand van continue monitoring van de effecten, zodat en route kan worden bekeken hoe de voorspellingen op basis van wetenschappelijke modellen en analyses zich verhouden tot werkelijkheid. Mochten zich tijdens de rit toch andere of grotere effecten voordoen dan verwacht, dan kan de activiteit worden bijgestuurd, of desnoods worden beëindigd. In geval van gaswinning lijkt dat een overbodige veiligheidsklep, omdat zelfs bij ongelimiteerde gaswinning (Ameland, Zuidwal, Slochteren) geen effecten zijn waargenomen, maar juist in het licht van de discussie over voorzorg kan met de benadering van de Adviesgroep Waddenzeebeleid een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden bereikt dat geen schade optreedt.

Nieuw perspectief

De conclusie is dat gaswinning in de Waddenzee zonder schade mogelijk is, dat er verschillende andere activiteiten zijn die wel schadelijk zijn, waarop onvoldoende is gelet en waar onvoldoende beleid op is gevoerd, en dat door het kiezen van gaswinning als symbool in combinatie met de slogan 'handen af' beleid en ontwikkeling van de Waddenzee op slot en in het slop zijn geraakt. De politiek had zichzelf vastgewurmd in het issue van de gaswinning om daarmee zichzelf een groen imago te verwerven, maar intussen werd de Waddenzee goeddeels aan zijn lot overgelaten. De Adviesgroep Waddenzeebeleid heeft niet alleen alle kennis nog eens goed op een rijtje gezet en geëvalueerd, maar ook een nieuw perspectief geschetst waarmee ontwikkeling van de waddennatuur, van het Noorden des lands en van het waddenbeleid een nieuwe impuls konden krijgen.

D66 heeft als 'partij van de redelijkheid' al kort na het uitkomen van het rapport van de Adviesgroep Waddenzeebeleid het belang van dit perspectief gezien: het belang voor de natuur en voor de economische ontwikkeling. Daarom toch weer terug naar het korte antwoord op de vraag van de redactie: "Is D66 terecht door de bocht gegaan?" Daar past een volmondig ja!

De politiek had zichzelf vastgewurmd

Ir. Jan Paul van Soest adviseert bedrijven en overheden over duurzame ontwikkeling, natuur, milieu, energie en economie. Hij is daarnaast onder meer voorzitter van de Bezinningsgroep Energie en lid van de Raad van Toezicht van het Wereld Natuur Fonds. Hij was projectleider van het projectteam dat de Adviesgroep Waddenzeebeleid (Commissie-Meijer) inhoudelijk ondersteunde.